

Şah İsmayıl Sultaniyyə Cəmənində yay ərzində baş verən hadisələr haqqında kifayət qədər düşünmək imkanı qazanmışdı. Doğrudur, Qızılbaşlar kiçik müharibələrdə qalib gəlsələr də, şah da Səfəvi xanədanının əmirləri də yaxşı bildirdilər ki, özbək hakimi kiçik müharibələrdə aldığı zərbənin əvəzini çıxmağa hazırlaşır. Bu, azmış kimi Şah İsmayıl xəbər çatdırmışdılar ki, Məhəmməd Xan Şeybani gizli yollarla Osmanlı sarayı ilə də əlaqə saxlamağa çalışır. Belə görünürdü ki, Məhəmməd xan Şeybani əsas həlledici döyüşü ona görə ləngidir ki, Osmanlılar Səfəvilər üzərinə hücum keçsinlər. Yaxud heç olmasa, hazırlıq işləri ilə Səfəvilərin diqqətini cəlb etsinlər. Onda Şah İsmayıl qüvvələrinin xeyli hissəsini Osmanlı qoşunlarının hücum edəcəyi təhlükəsini nəzərə alıb, ehtiyatda saxlamalı olacaq. Bu da Məhəmməd xan Şeybaniyə Şah İsmayıl haqq-hesab kəsməyə imkan yaradacaqdı.

Səfəvi əmirlərini başına yığan, mövcud vəziyyəti müzakirə edən şah Osmanlıların hücum edəcəyi təqdirdə görüləsi tədbirləri əmirlərə çatdırdı.

Hüseyn Lələ bəy birinci söz alıb danışdı:

-Biz mümkün qədər tez Məhəmməd xan Şeybanidən üzvlüşməliyik. Onsuz da artıq hər birimizə məlumdur ki, Məhəmməd xan Şeybani Səfəvi hakimiyyəti ilə qətiyyətlə barışmır. Çox güman ki, Osmanlılara sığınmış Ağqoyunlu səltənətinin varisləri də müharibə başlayacağı təqdirdə Osmanlılardan alacaqları qüvvə ilə bizim üzərimizə yeriyəcəklərini də bildirirlər.

Hüseyn Lələ bəyin sözlərini diqqətlə dinləyən əmirlər bir-bir öz mülahizələrini bildirməli oldular. Div Sultan Rumlu, şahın bacısının əri Bayram bəy, eləcə də şahın qayınatası Əbdü bəy Şamlı Məhəmməd xan Şeybaniyə qarşı döyüşü gecikdirməyin gözlənilməz fəsadları olacağını da bildirdilər. Əbdü bəy Şamlı iki tərəfdən döyüşməyin yaradacağı çətinlikdən çıxmaq üçün tezliklə Məhəmməd xan Şeybani ilə qarşılaşmağa şahdan izin istədi.

Hüseyinbala MİRƏLƏMOV

Danə Məhəmməd oğlunu həqiqətən təkə hərbiçi yox, həm də bilikli dövrün irfani elmlərindən xəbər-dar bir gənc kimi böyütmüşdü.

Atasının sözlərindən qürurlanan Əxi Sultan gözlərini dolandıraraq atasına qürurla baxdı. Və bu yerdə atasının yanında heç vaxt demədiyi sözləri dilinə gətirdi.

-Ey ata, biləsən ki, mənim varlığında hər bir hissənin Xətai eşqinə döyünür. Onun adı, səsi, sözü ilə nəfəs alıram. - Əxi Sultan bunları atasına dedikcə, sanki atasının gözündə hər sözlə ucalırdı. O hiss edəndə ki atası sözlərindən qürurlanırdı, onda bir az da xəyalları və ruhu qanadlarındı. Əxi Sultan gözlərini yumub xəyallandı. Əllərini qabağa açıb dua edirmiş kimi səsləndi. İndi o atasına tərəf baxmırdı. Xəyalındakı kimsə ilə həsbi-hal edirdi:

ölümündən sanki qəzəbə dolmuşdu. Canını tapşıran atasının cəsədini bir tərəfə çəkdi, at ayaqları altında əzilməsin deyə. Təzədən atın üstünə qalxdı. Meydana əl-qol hərəkətləri ilə döyüşü idarə edən düşməni qoşununun daha bir başçısına özünü yetirdi. Yekəpər, atın üstündə daha hündür görünən özbək döyüşçüsü üstünə yeriyan gənc Qızılbaş əsgərinə əvvəlcə saymazyana baxdı. Sonra gördü ki, o qarşısına çıxanları çox asanlıqla yolunun üstündən götürür, onda özü Əxi Sultanın üstünə yeridi. Əxi Sultan atasından aldığı çəviklik dərşini artıq bu məqamda icra etməli idi. Əxi Sultan qışqırdı: "Mürşidimiz var olsun!". Özbək döyüşçüsü onun nə üçün qışqırdığından çaşdı. Elə bildi ki, ona kimsə arxa tərəfdən hücum çəkir. Bir anda gözü ilə yana baxarkən, Əxi Sultanın qılıncı onun başını iki paraya ayırdı.

Məhəmməd xan Şeybani qəzəblənib meydana yeni qüvvələr göndərməkdə davam edirdi. Danə Məhəmmədin isə gətirdiyi Qızılbaş qoşunu kifayət qədər seyrəlmişdi. Məhəmməd xan Şeybani meydana bütünü Qızılbaşları məhv etmək əmri verdi. Elə bu vaxt şahın öz başçılığı ilə səfəvi qoşunlarının əsas hissəsi özünü meydana yetirdi. Özbək qoşunları yeni qüvvələrlə döyüşmək iqtidarında deyildi. Güc-bəla ilə canlarını qurtarıb Mərv qalasına tərəf qaçdılar.

Məhəmməd xan Şeybani artıq anlamaqda idi ki, Şah İsmayıl asanlıqla qalib gələ bilməyəcək. Döyüşə-rası fasilənin yaranmağından istifadə edib Mərv qalasını möhkəmləndirməyə başladı.

Şah İsmayıl Qızılbaş sərkərdələrinə müxtəlif tərəflərdən qalaya girmək əmri verdi. Ancaq mümkün olmadı. Neçə müddət keçdisə də Qızılbaşlar Mərv qalasını tuta bilmədilər. Məhəmməd xan Şeybanidə, deyəsən təhlükənin sovuşduğuna dair inam yaranmaqda idi. Bu vaxt Şah İsmayıldan qalaya atılan bir məktubu ona verdilər.

Şah İsmayıl Məhəmməd Xan Şeybaniyə yazırdı ki: "Sənin qorxaqlığından tənqə gəlib getdim. Nə vaxt özündə cəsəret tapıb mənə döyüşmək istəsən, xəbər edərsən" qızılbaşlar qaladan sürətlə uzaqlaşdılar. Məhəmməd xan Şeybani kəşfiyyət dəstəsi göndərdi. Yüz nəfərlik Qızılbaş süvarisi Məhəmməd xan Şeybaninin adamlarına qarşı guya döyüş bilmədikləri üçün qaçmağa üz qoydular. Məhəmməd xan Şeybani elə başa düşdü ki, Qızılbaşların imkanları tükənib, döyüş bilmədiklərindən meydana qaçırılar. Onda özü başçılıq edərək Qızılbaşları təqib etməyə başladı.

ÇALDIRANA GEDƏN YOL

(Əvvəli ötən saylarımızda)

romandan səhifələr

Şah baş verən hadisələrin daha dəqiq tənzimlənməsi üçün qonşu əyalətlərin hakimlərinə məktublar göndərdi. Xüsusilə, Misir məmlüklərinə dostcasına məktublar göndərdi. Onlara bildirdi ki, heç bir hiyləgər düşmənin şirin yalanlarına uymaq olmaz. Şah İsmayıl neçə min nəfərlik qoşunu Məhəmməd xan Şeybaninin üzərinə göndərdi. Həmin qoşun dəstəsinə Qızılbaşların ən sadıq müridlərindən olan, yaşı altmışı keçmiş Danə Məhəmməd başçılıq edəcəkdə. Şah İsmayıl onu döyüşə göndərməzdən əvvəl fikirdən daşıdırmaq istədi. Amma Danə Məhəmməd özbək hakimi Məhəmməd Şeybaniyə qarşı oğlu ilə birgə döyüşəcəyini təkid etdikdən sonra, şah onunla razılaşdı.

Şah bu yaşlanmış döyüşçünü bu ağır hərbi səfərə göndərəndə bir daha onun sarsılmaz inadına, iradəsinə heyranlığını bildirmişdi.

Payızdan bir ay qalmış Qızılbaş qoşunu Danə Məhəmmədin başçılığı ilə Mərv yaxınlığında özbək qoşunları ilə qarşılaşdı. Döyüş başlamazdan əvvəl Danə Məhəmməd oğlu Əxi Sultanı yanına çağıraraq in-diyə qədər ona demədiyi sözlərlə vidalaşdı.

-Əxi Sultan, sən bilirsənmi mən səni nə üçün böyütmüşəm?

Atasının bu sözləri Əxi Sultana qəribə gəldi. Əvvəlcə necə cavab verəcəyini bilmədi. Axır ki, özünü cəmləyib dilləndi:

-Oğlun olduğum üçün mənə böyütmüşəm.

-Orası doğrudur, ancaq unutma ki, səni Səfəvi ocağına sədaqətli olmaq üçün böyütmüşəm. Son ana, son nəfəsə qədər sən bu ocağa sadıq olmalısən.

Bir daha ata-oğul döyüş qabağı qucaqlaşdılar. Danə Məhəmməd bir az da qalsa kövrələcəyini hiss edib oğlundan tez ayrılmaq istədi. İndi o döyüşə oğlundan son dərəcə əmin-ərxayın gedirdi.

Meydan get-gedə iki tərəfin bir-birinə tərəf gələn qoşunu ilə tutulmaqda idi. Məhəmməd xan Şeybani ən igid sərkərdələrini Qızılbaş qoşununa qarşı amansız döyüşün cəngavərləri kimi vuruşa göndərmişdi.

Danə Məhəmməd yaşının çoxluğuna baxmayaraq, at üstə döyüşün mahir ustası idi. Qızılbaşlar Canvəfa Mirzəni tez öldürdülər. Danə Məhəmməd isə Bayqu Bahaduru gözaltı eləmişdi. Atını düz onun üstünə sürdü. Bayqu Bahadır Danə Məhəmmədə nizəsini atdı. Danə Məhəmməd isə yaşına uyğun gəlməyən bir çəvikliklə nizədən müdafiə olundu. Onda Bayqu Bahadır atını onun üstünə çapıb qılıncı onu bölmək istədi. Danə Məhəmməd isə onu məqsədindən məhrum etdi. Çünki nizəsi ilə Bayqu Bahadır vurub atdan salmışdı.

Bu vaxt özbək döyüşçülərindən biri kənardan Danə Məhəmmədə ox atdı. Əxi Sultan gördü ki, atası atdan yıxıldı. Tez onun yanına özünü yetirdi. Ata-oğul son dəfə göz-gözə gəldilər. Danə Məhəmmədin gözlərində bir ərxaylıq vardı. Əxi Sultan isə atasının

Şah İsmayıl bunu əvvəlcədən düşünmüşdü. Ona görə də Məhəmməd xan Şeybanini qalaya qayıtmaq yolunu kəsmək əmri verildi. Şah İsmayıl özü də döyüşün qızğın yerində idi. Onun gözü Məhəmməd xan Şeybanini axtarırdı. Amma heç bir tərəfdə gözüne dəymirdi.

Məhəmməd xan Şeybani isə qorxu içində qaçıb canını qurtarmaq haqda düşünürdü. Əsas yollar bağlı olduğundan Məhəmməd xan Şeybaninin də içərisində olduğu dəstə bataqlığa sıxışdırılırdı. Adamlar bir-birinin arxasınca bataqlıqda qorq olurdular.

Döyüş qurtarırdı, ölənlərin və yaralıların arasından Məhəmməd xan Şeybaninin cəsədi tapılmırdı. Bu vaxt bataqlıqda olanların cəsədləri arasından özbək hakiminin palçıqda boğulubmuş cəsədi çıxarıldı. Uzaq Borçalı ellərindən Şah İsmayılın yanında xidmətə gəlmiş, Əziz Ağ Bahadır adlı cavan bir döyüşçü dəqiq-ləşdirdi ki, bu Məhəmməd xan Şeybaninin cəsədidir. Onun başını bədənindən ayıraraq götürdü və at üstündə bir tərəpdən meydana müşahidə edən şahın önündə yerə atdı.

Şah İsmayıl hər iki tərəfdən yaralananların yığılıb yardım göstərilməsini tapşırdı. Ölənlər dəfn edildi. Şah İsmayıl Əxi Sultanı yanına çağıraraq, başındakı qiymətli tacı çıxarıb Əxi Sultanın başına qoydu. Əziz Ağ Bahadır Borçalıya da qiymətli hədiyyələr bağışladı. Özbək hakiminin xəzinəsindən həlak olmuş Qızılbaşların ailələrinə pay ayrıldı. Şah hər kəsi xidmətinə görə mükafatlandırdı. Məhəmməd xan Şeybaninin isə kəfa-tasını çıxarıb qızıla tutmağı tapşırdı.